

■ Sándor Zsuzsa

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mottóként Varga Zoltán kollégámnak egy korábbi – hasonló témájú konferencián elhangzott mondatát idézném: „A nyilvánosság az igazságszolgáltatás tisztaságának záloga. Az ítéletnek nem csak törvényesnek és igazságosnak kell lennie, hanem igazságosnak és törvényesnek is kell látszania.” Nem állítom, hogy ehhez a felismeréshez ma Magyarországon már mind a 2500 bíró eljutott volna. Azt azonban talán ki merem jelenteni, hogy a bírák közül is egyre többen kezdik megérteni a nyilvánosság fontosságát, és ha lassan is, de oszladozni látszanak a sajtóval, a sajtó nyilvánossággal szemben táplált és sajnos mélyen beivódott előítéletek.

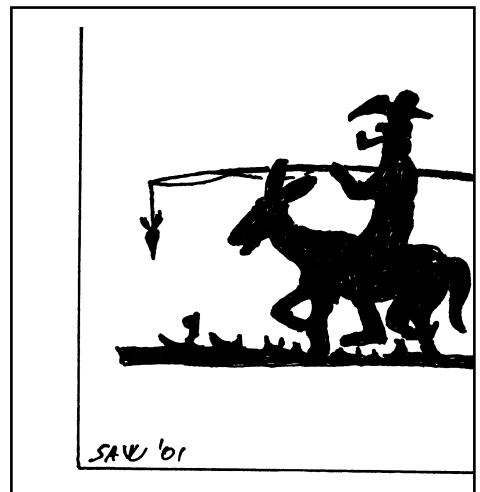
Nem elegáns dolog egy ilyen hozzászólást a sajtó hibáinak említésével kezdeni, ezt azért teszem mégis, hogy

- egyfelől némi magyarázattal szolgáljak ahhoz, miért vannak egyáltalán a bírákban előítéletek a sajtóval, a sajtó munkatársaival szemben,
- másfelől, hogy a későbbiekben erről a témáról ne kelljen már szót ejtenem.

Több – a sajtóval közösen rendezett – fórumon felmerült már az az igény, hogy milyen hasznos és kívánatos lenne a bírósági tudósítói rendszer újraélesztése. Olyan újságírók akkreditálása a bíróságokra, akik járatosak az igazságszolgáltatásban, meg tudják különböztetni a polgári pereket a büntető ügyektől, a felpereseket az alperesektől. Ahhoz, hogy a kölcsönös bizalom légköre kialakuljon, a bírának is azt kellene látniuk, tapasztalniuk, hogy a tudósítások valószínűleg, szakmailag korrektek. Nem csak „jogi” szakmailag, hanem „újságíró” szakmailag is.

Az újságíróval szemben – saját szakmájában – három követelményt fogalmazznak meg:

1. a pontosság,
2. a hitelesség,
3. a gyorsaság.

H. Szilágyi István grafikája

Azok az előítéletek, amelyek okkal vagy ok nélkül a bírákban munkálnak, igen gyakran lehetetlenné teszik, hogy az újságíró megfeleljen ezeknek a követelményeknek. De nem csak az előítéletek, a sajtótól való idegenkedés, hanem maga a jogszabályi környezet is akadályozza e követelmények megvalósulását.

A pontossághoz és a hitelességhez nyilvánvaló, hogy az újságírónak a leghitelesebb és a legközvetlenebb információforrást kell megkeresnie. Ez pedig maga a bíró. Ő tudná a legjobban elmagyarázni egy ügy lényegét, egy döntés jogi hátterét, egy eljárás szabályait. A bíró azonban – törvényi tilalom okán – nem nyilatkozhat. Így maga a törvény az első számú akadálya annak, hogy a hírek a „legtisztább” forrásból eredjenek.

Tudom, hogy nagyon vitatott az én személyes álláspontom, azt is tudom, hogy a bírák túlnyomó többsége egyértelműen és határozottan ellenezné, ha ez a törvényi tilalom megszűnne. Én mégis úgy gondolom, hogy ez a fajta törvényi megkötés fölösleges és káros is. A bírót, akit felhatalmaztak arra, hogy emberi sorsokról, életekről, vagyonokról döntsön, talán arra is fel lehetne hatalmazni, hogy el tudja dönteni egy ügy kapcsán, hogy mi az, amiről beszélhet a nyilvánosság előtt, és mi az, amiről nem.

Sokan érvelnek azzal, hogy a bíró az általa hozott ítélettel „nyilatkozik”, abban mondja el mindazt, ami az adott ügygel kapcsolatos.

Ez az érvelés azonban két okból is sántít. Egyrészt azért, mert egy bírói ítélet – a teljes indokolásával, érvrendszerével – nem jut el a nyilvánossághoz (több okból sem, erre majd még érdemes egy-két szót vesztegetni), másrészt pedig a nyilvánosság számára gyakran olyan dolgokat kellene elmondani, elmagyarázni, amit egy ítélet általában nem is tartalmaz. Sok olyan bírót ismerek, aki kitűnően, meggyőzően és szakszerűen tudna számos jogi kérdést a laikus nyilvánosság számára megvilágítani.

A bíró helyett tehát más, a bírósági szóvivő nyilatkozik. Még azért persze ő is „tisztá forrásnak” tekinthető, hiszen információit közvetlenül a bírótól, illetve az iratokból szerzi. A szóvivőségnek kétségtelenül vannak előnyei – de nem mentes a hátrányoktól sem. Mire gondolok?

Előny az, ha olyan szóvivőt sikerül választani, vagy olyanná sikerül a szóvivőt képezni, hogy tudjon „ember nyelven” beszélni. Hogy el tudja a legbonyolultabb jogi problémákat is úgy magyarázni, hogy azt a laikus közönség megértse. Ez talán az egyik legnehezebb feladat, lévén a szóvivő maga is bíró, akivel már az egyetemen, majd a pályáján fáradságos, gondos, alapos munkával igyekeztek elefelejtetni, hogy magyarul beszéljen, ehelyett jól tanulja meg azt a jogi bikkfanyelvet, amelyet csak a vele hasonlószerű bennfentesek értenek meg.

Hátrány ugyanakkor, hogy a szóvivő egy adott ügyszakban dolgozó bíró. Ha büntető, mint pl. én, akkor a polgári, közigazgatási, gazdasági ügyek közérthető megmagyarázása nem mindig egyszerű feladat (ilyenkor ugrik be az ismert vicc: megmagyarázni én is tudom, de nem értem!).

Előny az a szóvivői rendszerben, hogy a bíró idejét, energiáját nem köti le a sajtóval való kapcsolattartás. Ez az előny ugyanakkor hátrány is. A bíró a legkevésbé sincs rákényszerítve arra, hogy mind a tárgyaláson, mind az ítéleteiben közérthetően, világosan fogalmazzon. Számos félreértés, számos szakmai butaság azért jelenik meg a sajtóban, mert a szerencsétlen újságíró, aki kitartóan végigül-

te a tárgyalást és az ítélethirdetést, alig-alig ért meg valamit abból, ami ott elhangzott. És ez nem feltétlenül az ő hibája!

Előny a szövívi rendszerben az, hogy van a bíróságon valaki, aki azért felelős, hogy a megfelelő információk eljussanak a sajtóhoz. A Fővárosi Bíróságon hetente készítünk egy „tárgyalási jegyzéket”, amelyben feltüntetjük azokat az ügyeket, amelyek a sajtó érdeklődésére tarthatnak számot. Ezekre a tárgyalásokra az újságírók beülhetnek, követhetik az ügyet az elejétől a végéig. A tárgyaláson kívül hozott fontosabb döntésekről közleményt adunk ki, amelyben ismertetjük a döntés lényegét és annak rövid indokolását. Tájékoztatjuk a sajtót a bíróságon történt fontosabb eseményekről (pl. az összbírói értekezletekről), a bírósági munkateherről, teljesítményről stb.

A bíróságok kitűzött tárgyalások egyes adatai már a FB Honlapján elérhetők – bár ezen a vádlottak (felek) nevei – az adatvédelmi biztos aggályai miatt – nem szerepelnek.

A bíróság és a sajtó kapcsolatáról festett kép szinte idillikusnak tűnne, ha a mindennapok nem hoznák meg a maguk kis visszatérő konfliktusait.

Mik ezek a konfliktusok:

1. A bíróságok épületeibe való belépés

Ezt a kérdést – egy botrányt követően – megoldottnak tekinthetjük. Az FB elnökének utasítása egyértelműen leszögezi, hogy a sajtó képviselői – mint bárki más is – a bíróság épületeibe beléphetnek, az épületben szabadon mozoghatnak, felvételt készíthetnek, sőt, a sajtó azon munkatársai, akik az FB Sajtótitkárságtól kérnek és kapnak belépőt, ellenőrzés nélkül jöhetnek be az épületbe.

2. A tárgyalásokon való részvétel, jegyzetelés, hang- és képfelvétel készítése

Még a közelmúltban is akadt egy-egy bíró, aki a jegyzetelést megtiltotta a tárgyaláson. Ennek természetesen semmiféle jogszabályi alapja nincs. Amikor tudomást szerzünk ilyenről, elmagyarázzuk a bírónak, hogy kb. 20 éve nincs már az eljárásjogi szabályokban erre vonatkozó paragrafus. A meggyőzőségeen kívül azonban más eszközünk nincs.

A hang- és képfelvétel készítéséről annyit mond a törvény, hogy a tárgyalóteremben a bíró dönti el, hogy engedélyezi-e azt, vagy sem. Ismét azt kell mondanom, hogy egy olyan törvényi felhatalmazás, ami semmiféle korláthoz, de még indokolási kötelezettséghez sem köti a bírói döntést, természetesen önmagában hordozza a vita, a visszaélés, az önkényes döntés lehetőségét. Természetesen lehetne akár olyan álláspontra is helyezkedni, hogy a törvény valamennyi tárgyalásról egyszer és mindenkorra kitiltja a kamerát (mint pl. Németország egyes szövetségi köztársaságaiban), de akkor ezt kellene egységesen szabályozni. Ha pedig nincs ilyen szabály, akkor főszabálynak kellene tekinteni a felvételek engedélyezését és csak konkrétan meghatározott okokból lehetne azt megtiltani.

Az új Be. ezen nem változtatott, mi több, a felvételek készítését az érintettek hozzájárulásától is függővé teszi. Érintetten a vádlottat is érteni kell. Ez pedig – úgy tűnik – szűkíti a mai gyakorlatot is, illetve értelmezési gondokat vet fel a Ptk. 80. §-ának alkalmazásával kapcsolatban. A Ptk. 80. §-a szerint ugyanis a súlyos bűncselekmény miatt büntetőeljárás alatt álló személyről készült képmást (hang-

felvételt) nyomós közérdekből vagy méltánylást érdemlő magánérdekből a hatóság engedélyével szabad felhasználni. Akkor most ilyen esetben kell-e a vádlott hozzájárulása, vagy sem?

Amiben viszont előrelépést jelent az új Be., az az, hogy a bíróság tagjai, a jegyzőkönyvvezető, az ügyész és a védő nem tilthatja meg, hogy róluk felvétel készüljön. Ha nem is mondja ki a törvény, hogy ők ez esetben közszereplők, e rendelkezésből ez következik. Persze, hogy a Be.-re hivatkozva miként fogjuk ugyanerről a polgári bírakat is meggyőzni, az még kérdés. (Az Alkotmánybíróságnak, az adatvédelmi biztosnak eddig többen nem hitték el, hogy ők közszereplők, hátha most az új Be.-nek hisznek majd.)

Korábban utaltam rá, most említeném az iratbetekintés kérdését. A megyei elnökök értekezlete kb. másfél, két évvel ezelőtt elfogadott egy olyan álláspontot, amely szerint azokba az iratokba, amelyek fizikailag ugyan a bíróságon vannak, de a levéltári törvény hatálya alá tartoznak, nem a bíróságok elnökei, hanem a levéltár adhat iratbetekintési engedélyt. Anélkül, hogy elmélyednék a levéltári törvény szabályaiba, ezt az értelmezést a magam részéről képtelenségnek tartom. Az új Be. – úgy tűnik, valamelyest ezt a kérdést rendezzi, mert a bíróság elnökét hatalmazza fel arra, hogy mindazoknak, akiknek jogi érdeke fűződik az eljárás anyagának megismeréséhez, engedélyezze az iratbetekintést. Az indokolás szerint ilyenek tekinthetők elsősorban a tudományos kutatók és a szakmai gyakorlaton lévő joghallgatók. Persze ez még mindig meglehetősen szűk személyi kör, és természetesen csak a büntető iratokra vonatkozik. E személyek részére az iratok megismerése a levéltári törvényben előírt védelmi idő letelte előtt is engedélyezhető. Ugyanakkor az új Be. a sajtóval kapcsolatban csak „felvilágosítás adásáról” szól, míg konkrétan az iratbetekintés lehetőségéről hallgat. Ugyanakkor a sajtótörvény alapján az „adatokat” a sajtó rendelkezésére kell bocsátani – ez, szerintem, továbbra is értelmezhető iratbetekintési jognak.

A jogi szabályozás tehát még mindig meglehetősen kusza, és meglehetősen „szűkmarkú”. Véleményem szerint – a személyiségi jogok tiszteletben tartása mellett – sokkal tágabb lehetőséget kellene biztosítani bárki számára, hogy pl. a bírósági ítéleteket megismerhesse. Nem gondolom, hogy az állampolgárok tömegei árasztanák el a bírósági irodákat, mert ítéleteket akarnának olvasgatni. De aki akar, az miért ne tehetné?

A mi gyakorlatunk – amit nyilván lehet vitatni – az, hogy általában a keresetleveleket eredeti formájukban nem adjuk ki a sajtónak, de megnézhetik, ill. elmondjuk a tartalmát. Vádiratot, ítéletet, végzést – preparálva, vagyis a személyi adatok törlésével – korábban kiadtunk. Pillanatnyilag – ismerve az új Be. még nem hatályos szövegét – azt a gyakorlatot folytatjuk, hogy nem az eredeti bírósági iratot, hanem az abból készített kivonatot adjuk oda, illetve az újságírók megtekinthetik az ítéletet, vádiratot a sajtótitkárságon – természetesen itt is csak a személyes adatok nélkül.

Hogy a gyakorlatunk alapján egyszer majd megvádolnak-e közérdekű adattal visszaélés vétsége miatt, azt majd az Ügyészségi Nyomozó Hivatal eldönti. Viszont ha csak közérdekű munkára ítélt a bíróság, azt talán szóvivőként is letölthetem.

Köszönöm a figyelmet.

dr. Sándor Zsuzsa

Budapest, 2003. március 25.

tanácselnök, a Fővárosi Bíróság szóvivője